

ÅPENT, INKLUDERENDE, TRANSPARENT OG PROFESJONELT

Etiske retningslinjer for museer i Norge

ICOM international
council
of museums
Norway

 NORGES
MUSEUMSFORBUND

Forord

Behovet for å ha en levende samtale om etiske spørsmål er viktig, og har blitt enda mer aktuelt de siste årene med økende grad av sponing og krav til nye inntektskilder. Det etiske regelverket ble sist revidert i 2004. Siden den gang har det skjedd mange endringer i samfunnet, som også berører museene. Nye utfordringer for museene verden over, knyttet til finansiering og krav om sponing og økt offentlig-privat samarbeid, utfordrer tolkningen og forståelsen av dagens regelverk. Samtidig er det et pågående generasjonsskifte i museene i Norge. Mange nye museumsfolk er kommet til, og flere av disse kommer fra andre bransjer eller deler av kulturlivet som ikke kjenner ICOMs etiske regelverk.

Ønsker om et etisk råd, og mer oppdaterte og utvidede retningslinjer, er ved flere anledninger meldt inn til Norsk ICOM og Norges museumsforbund. Styrene i de to organisasjonene mener at det er viktig at hver enkelt institusjon har en løpende diskusjon om de etiske retningslinjene og hva de betyr i praksis for dem. Å aktivere bevisstheten om etikk blant ansatte i museene, og i deres styrende organer, er de viktigste tiltakene som kan tas. Ansvaret ligger hos den enkelte institusjonen.

For å bidra til økt diskusjon av dagsaktuelle etiske utfordringer har Norsk ICOM og Norges museumsforbund startet opp et arbeid med å utarbeide utfyllende etiske retningslinjer for museene i Norge. Disse er en konkretisering av ICOMs etiske regelverk som også er utgangspunktet for de etiske vurderinger som gjøres ved alle museer tilknyttet Norges museumsforbund og ICOM. Konkretiseringen har som mål å lette arbeidet ved museer i Norge, og det er tatt særskilt hensyn til rammene for museenes arbeid her i landet. Flere mulige måter å igangsette dette arbeidet på ble diskutert. Diskusjonene resulterte i at en arbeidsgruppe bestående av representanter for Norsk ICOM og Norges museumforbund ble satt ned og utarbeidet en åpen forespørsel til museums-Norge. Alle som ønsket det kunne sende inn både forslag til tema de mente det var viktig å belyse og hvem som kunne egne seg til å sitte i en ekspertgruppe for å bidra i utviklingen av de utvidede retningslinjene.

Mange gode forslag kom inn. Resultatet ble at det ble nedsatt ti ekspertgrupper med tre deltagere i hver gruppe. Sammensetningen av gruppene er tilgjengelig i vedlegget. Gruppene har arbeidet separat, men møttes til en felles samling høsten 2019. Mange av dem har også hatt dialog seg imellom da flere problemstillinger berører flere eller er i grenselandet mellom temaene, og konsultert andre kompetansepersoner ved behov. I tillegg til arbeidsgruppen utgjør deltagerne i gruppene kjernekompetansen i arbeidet med de utvidede retningslinjene. Våren 2020 ble et første utkast sendt ut til høring. Dette resulterte i en betydelig mengde innspill og kommentarer som har bidratt til å forbedre retningslinjene.

Målet er at de foreliggende konkretiserte retningslinjene skal kunne fungere for den neste femårsperioden. De vil med jevne mellomrom fremover måtte gjennomgås og revideres. Det pågår løpende diskusjoner om en ny museumsdefinisjon i ICOM, og arbeidet med revisjon av ICOMs etiske retningslinjer er startet opp. Når dette er avklart og vedtatt vil det være naturlig å vurdere både behov for endringer det fører til og nytteverdien museumsansatte opplever at de utvidede retningslinjene har hatt.

Atle Ove Martinussen

Norsk ICOM

Kathrin Pabst

Norsk ICOM

Liv Ramskjær

Norges museumsforbund

Innledning

I de senere årene har ønsket om tydeligere etiske retningslinjer for de norske museene blitt reist fra medlemmene i Norsk ICOM og Norges museumsforbund (NMF), og det ble foreslått å opprette et etisk råd. Så langt har Norsk ICOM og NMF ment at det er viktig at hver enkel institusjon opprettholder en god praksis og har en aktiv debatt om etikk. Krav fra politisk hold om økning av egeninntjening vil fortsette. Det forsterker behovet for å diskutere de etiske utfordringene dette gir for å vedlikeholde og styrke en velfundert praksis. Norsk ICOM og Museumsforbundet opplever at behovet for oppdaterte etiske retningslinjer, som gjenspeiler relevante utfordringer ved museer i Norge, er blitt mer påtrengende. Behovet har endret seg i jakten på å finne nye finanseringskilder. I tillegg bidrar en kontinuerlig teknologisk utvikling med økt digitalisering til nye etiske utfordringer.

Forvaltningen av museene i Norge har i stor grad vært preget av prinsippet om armlengdes avstand til politikere og eiere. Hvor viktig dette prinsippet er, blir tydelig når man ser presset som museumledere i andre europeiske land er utsatt for. Ferske eksempler fra flere land og nyere undersøkelser fra Norge understreker at også museumsledere opplever økende press og forsøk utenfra på å styre museet og dets valg av innhold. Museumssektoren rekrutterer i økende grad ledere fra andre sektorer, og det aktualiserer behovet for å holde dialogen om etikk levende i museene og deres styrende organer.

For å sikre at museene kan ta frie og profesjonelle valg i alle deler av arbeidet, er det avgjørende å forankre prinsippet om armlengdes avstand mellom organisasjonen, alle styrings- og finansieringsnivåer og overfor eksterne samarbeidspartnere.

Kjernegrunnlag for museumsvirksomhet i Norge

Museene er forskjellige i sin egenart. Det krever ulik prioritering, tilnærming og tilpasning i den daglige driften. Museumsvirksomhet i Norge bygger på et mangfold av lovverk, standarder og politiske føringer. I tillegg kommer etiske retningslinjer som er én viktig del av museenes kjernegrunnlag. Disse retningslinjene er en konkretisering av ICOM Code of Ethics for Museums, slik at de blir gjort mer tilpasset det daglige arbeidet ved museer i Norge, styrende organer og alle typer samarbeidspartnere.

ICOM Code of Ethics for Museums er utgangspunkt og grunnlag for museenes etiske arbeidsoppgaver, sammen med nyere satsingsområder, offisielle erklæringer og resolusjoner. Alle bygger på gjeldende nasjonale og internasjonale lovverk og konvensjoner. Særlig viktig er FNs bærekraftsmål, Agenda 2030, som også fremhever betydningen av å sikre urfolks og nasjonale minoriteters rettigheter.

Hver enkelt museumsinstitusjon, og deres styrende organ, må informere om, implementere og kontinuerlig diskutere hvordan museet og dets ansatte skal forholde seg til de etiske retningslinjene i sin daglige virksomhet.

Etiske vurderinger må tas ut fra rammebetingelsene i en konkret institusjon eller situasjon. Etiske retningslinjer må holdes levende; diskuteres, drøftes og veies opp mot alternative valg. Konsekvensene av de ulike handlingsvalgene må alltid vurderes.

Ledelsen skal sørge for regelmessig opplæring av ansatte og styremedlemmer i bruken av retningslinjene og tilrettelegge for at retningslinjene kan implementeres i virksomheten. Alle museumsansatte har et selvstendig ansvar for å gjøre seg kjent med retningslinjene og følge med på om de blir overholdt i egen institusjon.

Grunnleggende kjerneverdier for norske museer

1. Museer verner om sin faglige uavhengighet, og søker alltid å tuftes sin virksomhet på solide etiske vurderinger som ivaretar og styrker tilliten til museenes integritet i samfunnet for øvrig.

Museene er samfunnsinstitusjoner med ansvar for å forvalte kunnskap og samlinger av vesentlig betydning for både mennesker i fortiden, for oss som lever nå og for fremtidige generasjoner. Museene utøver betydelig definisjonsmakt på vegne av samfunnet og alle som er en del av det. Av den grunn er det viktig at museene, med styret, ledere og ansatte, sørger for at tilliten til museene er bredt fundert.

Like viktig er det at museene forblir institusjoner med stor grad av frihet fra andres styring og kontroll, i tråd med prinsippet om armlengdes avstand. Museene har medansvar for sikring av sin faglige autonomi og handlingsfrihet, og lar verken offentlige myndigheter, private interesser eller kommersielle hensyn svekke samfunnets tillit til egen integritet og faglige uavhengighet

2. Museer virker i sin samtid og forholder seg til samfunnsmessige endringsprosesser og hvordan disse prosessene påvirker mennesket og menneskers samhandling med hverandre.

Forståelsen av museenes samfunnsrolle har endret seg som resultat av en verden i stadig endring. Gjennom migrasjon og globalisering har samfunnets sosiale og kulturelle kompleksitet økt. Klimaendringer har ført til utvidet forståelse for verdens sårbarhet. Ny kunnskap utfordrer tradisjonelle hierarkier og autoriteter. Samtidig har internasjonale konvensjoner satt et sterkere vern om menneskers rett til tilgang, representasjon og medvirkning. Museene formes av, og virker i sin samtid der endringene pågår. De er ikke nøytrale, men har en posisjon som definerer, påvirker og bidrar til å legge premisser for vår forståelse av historien og samtiden. Denne posisjonen er noe museene ikke kan unndra seg og innebærer at alle museer bør reflektere og stadig diskutere hvilke verdier og føringer de legger til grunn i sin utøvelse av samfunnsrollen.

3. Museer bidrar til bærekraftig utvikling og følger Agenda 2030

ICOMs resolusjon om bærekraft (2019) og Agenda 2030 er et imperativ stadig flere museer verden over skal legge til grunn for sitt arbeid. Dette gjelder også museene i Norge. Museene er unike arenaer for å formidle både lokale og globale perspektiver, samtidig som mange av dem også ser klimautfordringene i egne samlinger. Som pålitelige kilder til kunnskap, er museene en uvurderlig ressurs for å formidle fakta og bidra til engasjement og handling.

Museene bør mer aktivt implementere resolusjonen i sine planer og aktiviteter og bidra på ulike måter til å sette fokus på bærekraftsmål. Ledelsen i museet har overordnet ansvar for gjennomføringen. Museumsansatte har også et selvstendig etisk ansvar for gjennomføring av tiltak i samsvar med resolusjonen.

4. Museene stiller kritiske spørsmål til fortid og nåtid. De utfordrer etablerte sannheter og deler kunnskap som setter flere mennesker i stand til å delta i samfunnet.

Museer er kunnskapsinstitusjoner der virksomheten må være fundert i en nyansert analyse av det samfunnet museet er en del av. Dette innebærer at museet også inntar en kritisk holdning til egen virksomhet og stiller spørsmål til sin egen rolle i samfunnet.

Som kunnskapsinstitusjoner er museene forpliktet til å stille aktuelle spørsmål og dele kunnskap og innsikter som kan påvirke samfunnsutviklingen. På denne måten kan museene gjøre en forskjell for enkeltmennesker og bedre andres liv. Å innta en reflekterende holdning til samfunnsutviklingen, kjempe for nyanserte fremstillinger og utfordre etablerte sannheter, innebærer samtidig en vilje til å gå inn i ukjente landskaper, der vante konvensjoner og handlemåter kan, eller må, brytes. De etiske retningslinjene vil kunne være en viktig veileder i dette arbeidet.

5. Museene søker i sin virksomhet å speile samfunnets sosiale og kulturelle kompleksitet og være tilgjengelige og relevante for alle.

Gjennom kunnskapsproduksjon, forvaltning og formidling skaper og vedlikeholder museene kulturell selvforståelse og opplevd tilhørighet til fellesskapet. Det påhviler derfor museene et ansvar for å synliggjøre den sosiale, verdimessige og kulturelle kompleksiteten i samfunnet de er en del av.

Museene skal til enhver tid vurdere og begrunne om kulturuttrykkene, kunnskapen og de menneskelige ressursene som utgjør museets organisasjon, forvaltning, forskning og formidling, er representativ. Det er viktig å anerkjenne og jobbe med de strukturelle årsakene til utenforskap, ekskludering og diskriminering. Museene må tilrettelegge for likestilling og likeverd, og motarbeide diskriminering basert på kjønn, etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og alder.

6. Museene stimulerer til meningsmangfold, deltagelse og medborgerskap

Museene skal, i tråd med demokratiske prinsipper, ivareta og stimulere til meningsmangfold, medborgerskap og selvstendig identitetsutvikling for den enkelte.

Museene har ansvar for å involvere nært berørte personer og grupper i betydningsfulle avgjørelser. Berørte parters mulighet for innflytelse og deltagelse må tas særlig hensyn til i arbeid med marginaliserte kulturuttrykk og grupper, og i museenes behandling av problemstillinger som kan oppfattes som spesielt kontroversielle. Museene bør likevel være tydelige og avklarte på hvor stor grad av innflytelse de deler med eksterne.

7. Museer fremmer nasjonale minoritetsgruppers kultur, språk og rettigheter

Den norske staten har ratifisert Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter og Europarådets pakt for regions- og minoritetsspråk. I Norge har jøder, kvener, skogfinner, romanifolk/tatere og rom status som nasjonale minoriteter. Minoritetsgruppene har vært, og blir, utsatt for diskriminering og utestengning, og konvensjonene er utarbeidet fordi samfunnet har et spesielt ansvar for å fremme full likestilling mellom minoritetene og majoritetssamfunnet, og skal støtte tiltak som bevarer, styrker og videreutvikler de nasjonale minoritetenes kultur, språk og samfunnsliv.

Museene har en viktig rolle i å realisere forpliktelsene og respektere rettighetene i disse konvensjonene. Et særlig ansvar ligger i å ivareta nasjonale minoriteters rettigheter til kulturell representasjon og deltagelse i kulturforvaltning.

8. Museer verner om urfolks kultur, språk og rettigheter

ILO-konvensjon nr. 169 § 1 definerer urfolk som folk i selvstendige stater som nedstammer av et lands eller regions opprinnelige innbyggere og som har beholdt alle eller noen av sine egne sosiale, økonomiske, kulturelle og politiske institusjoner. I Norge fyller samene vilkårene i denne definisjonen, og rettighetene deres er nedfelt i Norges grunnlovs § 108 og FNs erklæring om urfolks rettigheter.

For arbeidet med disse konkretiserte etiske retningslinjene tar vi utgangspunktet i at samenes kulturarv er en viktig og naturlig del av landets kulturarv. Samtidig krever den særskilt respekt og oppfølging etter mange tiår med forsømmelser. Det er naturlig at den samiske kultur- og naturforståelsen ligger til grunn for forskning, formidling og forvaltning av samisk kulturarv. Det bør jobbes aktivt for tilbakeføringen av sentrale samiske kulturgjenstander, spesielt samenes hellige gjenstander. Disse befinner seg i dag i hovedsak utenfor Norges grenser.

9. Museer tar hensyn for å beskytte enkeltindivider og samfunnsgrupper som involveres i museets arbeid. Verken publikum, samarbeidspartnere eller ansatte skal risikere urimelig store belastninger.

Stadig flere museer ser verdien av medvirkning som metode for å inkludere individer og grupper i beslutninger og tiltak som angår dem direkte. Flere museer er også blitt viktige arenaer for deling av personlige erfaringer og fortellinger som bidrar til å belyse dypt kontroversielle tema i samtiden.

Museenes handlingsfrihet og museumsprosjektenes samfunnsmessige verdi skal alltid veie tungt, men må vurderes opp mot andre hensyn. Museene skal verne om andres person, integritet og evne til selvbestemmelse. Informert samtykke er viktig. Museer skal beskytte både publikum, informanter, egne ansatte og samarbeidspartnere mot skade og belastninger. Især gjelder dette barn og unge.

1. FORSKNING

Forsknings- og utviklingsarbeid er grunnleggende viktig for alle arbeidsområder i museene. Forskning i museer følger samme standarder som andre forskningsinstitusjoner, og skal utføres i samsvar med etablert juridisk, etisk og akademisk praksis.

1. Museet må anerkjenne forskning som en kjerneoppgave og gi forskere rom for definert forskningstid. Styret bør vedta en forskningsplan der de etiske retningslinjene fremgår tydelig. Ansatte i vitenskapelige stillinger bør få bruke sin forskerkompetanse. Forskeren skal sette seg inn i og bidra til å videreutvikle institusjonens forskningsetiske arbeid.

2. Museet må ha nødvendig kompetanse for å administrere forskningen ved egen institusjon og sette seg inn i gjeldende avtaleverk for å bistå forskerne. Akkrediterte forskningsinstitusjoner skal ha nedsatt utvalg med kompetanse i etikk og jus. Andre museer må/skal? vurdere lignende ordninger, gjerne i samarbeid med andre institusjoner.

3. Museene skal sørge for grunnfinansiering av forsknings- og utviklingsaktivitet. Ekstern finansiering (offentlig eller privat) skal ikke styre metodevalg, resultater og konklusjoner i forskningen. Det må være rom for grunnforskning uten uttalt instrumentell verdi.

4. Utstillinger, formidling og innsamling bør være basert på forskning. Forskeren skal krediteres i alle relevante sammenhenger. Museet skal bidra til at samlingene tilrettelegges for forskning, og sørge for synliggjøring av egen forskningsaktivitet i offentligheten.

5. Forskeren er forpliktet til å sette seg inn i etablert juridisk, vitenskapelig og etisk praksis innenfor sitt fagfelt, spesielt knyttet til de nasjonale forskningsetiske komiteene. Forskere i museer må ha særlig oppmerksomhet rettet mot forhold knyttet til lagring av kildemateriale, samtykke-erklæringer etc.

6. Forskerens lojalitet til museet må ikke gå på bekostning av kritisk blick på egen praksis.

7. Museumsforskningen skal inngå i en vitenskapelig produksjon som formidler ny innsikt til en bred offentlighet. Forskeren er ansvarlig for å inngå i en kritisk faglig offentlighet, også om det medfører ny kunnskap som strider mot tidligere kunnskapspraksis ved institusjonen. Fagfellevurderingen skal være et viktig ledd i dette.

8. Det skal utarbeides samarbeidsavtaler med andre institusjoner ved felles forskning, som tar høyde for museets egenart. Slike avtaler må også inneholde rettigheter til bruk av forskningsresultater og undertegnes av institusjonens leder.

2. SAMLINGSFORVALTNING OG SAMLINGSUTVIKLING

Museer skal sikre og bevare sine samlinger som en materiell eller immateriell kobling mellom fortid, nåtid og fremtid. Museer er ansvarlig for å sørge for at samlingene er tilstrekkelig sikret og bevart i henhold til gjeldene standarder og strategier.

Museer skal gjennom faglige, åpne og inkluderende prosesser:

- opprettholde og utvikle samlingene for nåværende og fremtidige generasjoner
- generere kunnskap og engasjer samfunnet gjennom å bevare og tilgjengeliggjøre samlingene
- behandle museumssamlinger som kulturelle, vitenskapelige og historiske samfunnsverdier ikke som økonomiske verdier

1. Museer skal drive en aktiv og bærekraftig samlingsutvikling. Dette gjelder materielle, immaterielle og levende samlinger.

2. Museer skal utarbeide planer og strategier for utvikling, bevaring, sikring, dokumentasjon og tilgjengeliggjøring av samlingene. Dette innbefatter også innsamling og avhending, og retningslinjer som sikrer museet mot økonomisk motivert avhending.

3. Museumssamlinger er fellesarv som ikke kan behandles som realiserbare verdier. Museet må være klar over at avhending av økonomiske årsaker kan skade museets relasjon til samfunnet, og bør unngås. Ved en eventuell avhending gjennom salg, skal overskuddet ikke brukes til drift av museet, men til samlingsutvikling og bevaring.

4. Inntak og lån med uavklart, ukjent eller ulovlig proveniens, skal avslås.

5. Det må vises særlig aktsomhet ved vurdering av tilbud fra styremedlemmer, ansatte eller deres familiemedlemmer eller andre med nær tilknytning til museet, enten det gjelder objekter til salg, donasjon eller som gave gitt av skattemessige årsaker.

6. Dersom et objekt eller en samling skal innlemmes i museets samling, skal eventuelle forventninger vedrørende forskning, forvaltning og formidling diskuteres og avklares skriftlig i forkant av et eierskifte.

7. Museet skal ha retningslinjer for godkjent framgangsmåte ved permanent avhending av samlinger. Alle vedtak om avhending må protokollføres og arkiveres sammen med dokumentasjon av gjenstandene dette gjelder, og hvordan avhendingen ble gjennomført. En gjenstand som skal avhendes skal først tilbys andre museer.

8. Museumssamlinger skal dokumenteres i samsvar med etablerte standarder som muliggjør forskning og formidling i et langt tidsperspektiv. Dokumentasjon omfatter forvaltning av all informasjon tilknyttet et objekt eller en samling. Det omhandler objektets/samlingens historie før inntak, informasjon om selve objektet/samlingen, og dokumentasjon av objektets/samlingens museumsliv. Det omhandler også vedlikehold av kunnskap om objekter og materielle samlinger. Kunnskapen må vedlikeholdes og fornyes, slik at samlingene er relevante, både nå og i framtiden.

9. Digitale samlinger skal gis samme bevaringsforhold og beskyttelse som materielle samlinger. Museet må undersøke og avdekke trusler i forhold til langtidsbevaring av digitale samlinger, og sikre lagringssystemene godt. Sensitiv informasjon forvaltes innenfor gjeldende og relevant lovgiving.

10. Museer skal gjøre samlingene fritt tilgjengelig for forskning og formidling. Museer må til enhver tid balansere rollen som bevarer og tilgjengeliggjører av samlingene. All tilgjengeliggjøring må være i tråd med gjeldende personvern. Sensitive opplysninger og tilgjengeliggjøring av slik informasjon, selv når den er lovlig, må alltid vurderes.

11. Museer som har menneskelige levninger i sine samlinger skal ha etablerte retningslinjer som skisserer hvorfor og i hvilke tilfeller museet vil anskaffe, bevare, disponere og repatriere menneskelige levninger. Museer bør aktivt konsultere eksisterende kildefunn når de formidler, forvalter og forsker på menneskelige levninger.

12. Menneskelevninger og sakrale gjenstander skal formidles i samsvar med profesjonelle standarder. Følsomt materiale må presenteres med stor takt og respekt for opprinnelsessamfunnet og menneskelig verdighet.

3. IMMATERIELL KULTURARV

Den materielle og immaterielle kulturarven ved museene må sees i tett sammenheng. Vern handler ikke bare om fysisk bevaring, men om å bidra til å holde kunnskapen og uttrykkene i live gjennom praktisering.

Immateriell kulturarv omtales ofte som praksis, fremstillinger, uttrykk, kunnskap, ferdigheter – samt tilhørende instrumenter, gjenstander, kulturgjenstander og kulturelle rom. Denne kulturarven er overført fra generasjon til generasjon, den er levende og har betydning for dagens mennesker. Immateriell kulturarv kjennes også under begrepene handlingsbåren kunnskap, taus kunnskap eller kunnskap «i», til forskjell fra kunnskap «om». Konvensjonen understreker at det er opp til utøverne selv å bestemme hva som er deres immaterielle kulturarv.

1. Den immaterielle kulturarven eies av sine utøvere, som selv definerer omfang og grensene for kulturarv. Museet er medforvalter av denne kulturarven, gjennom dialog, deltakelse og tilrettelegging.

2. Det er viktig at museet bevarer en åpenhet overfor tradisjonsmangfoldet og ikke bidrar til sementering av én versjon av kulturuttrykket.

3. Museene må tilrettelegge for egne ansatte og deres samarbeid med eksterne aktører og fasilitere for innsamling og utøvelse av kulturarv. Ved bruk av materialet i publisering og utstilling kreves informert, skriftlig samtykke.

4. Museets samlingsplan skal presisere hvordan museet skal samle inn, dokumentere og videreføre immateriell kulturarv. Det er museet selv som bestemmer hvilke samlinger av gjenstander, kulturelle uttrykk og praksiser det skal prioritere. Dette må samordnes innenfor det nasjonale museumsnettverket for å sikre mangfold og representativitet samt unngå unødig overlapping.

5. Museer kan også fokusere på utdødde tradisjoner, og rekonstruksjon og revitalisering av disse i dokumentasjons-, forsknings- og formidlingssammenheng.

6. Museet skal legge like stor vekt på ferdigheter og kunnskap knyttet til praksiser, som på selve produktet. Videreføring må skje i direkte samhandling mellom tradisjonsbærer og ny utøver.

4. FOTO, LYD OG FILM

Foto, lyd og film er virkelighetsnære medier, ofte med krevende grenseflater mot personvern og opphaverinteresser, både etisk og juridisk. De benyttes i museer for å dokumentere menneskelige handlinger, ytringer og fenomener, og de kan ha en egenverdi som selvstendige kunstneriske verk. Samtidig har disse mediene spesielle dokumentasjonskvaliteter som gir stor informasjons- og bruksverdi.

Innsamling, dokumentasjon, tilgjengeliggjøring og formidling av foto, film og lyd involverer flere aktører og interessenter: opphaver, avbildet/dokumentert, giver/involverte, institusjon/arkivar og publikum (allmennhet og forskning). Aktørenes ulike roller og interesser må balanseres i tråd med gjeldende lovverk. Samtidig må museenes særlige ansvar for publikum og en informert offentlighet prioriteres, og åpenhet og tilgjengeliggjøring etterstrebes.

1. Gode etiske vurderinger knyttet til bruk av foto, lyd og film krever faglig innsikt. Vurderingene kan påvirke museets omdømme og bør derfor forankres i museets ledelse.

2. Foto, lyd og film representerer viktig kildemateriale, og må brukes kritisk på lik linje med andre kilder. Kildekritikk forutsetter kunnskap om mediene og deres tekniske og samfunnsmessige historie, blant annet for å kunne vurdere opprinnelig intensjon og funksjon.

3. Samtykkeerklæring må ligge til grunn for all innsamling av og opptak med foto, lyd og film. De som blir dokumentert må involveres i arbeidet for selv å kunne påvirke hvordan de representeres.

4. Ved inngåelse av avtale om bevaring og bruk av foto, lyd og film, må formålet og aktuell og fremtidig bruk av materialet være skriftlig konkretisert og godkjent av de involverte aktørene.

5. Materiale som kan oppfattes som kontroversielt, krenkende eller sensitivt krever særskilte etiske vurderinger. Museet må ha en strategi for å informere og gå i dialog med berørte og interesserte, samt håndtere eventuelle reaksjoner.

6. Informasjon om bearbeiding og kreditering bør følge materialet, også når juridisk vernetid er utløpt.

7. Bearbeiding/redigering av originalmateriale som endrer det opprinnelige innholdet og/eller uttrykket, bør være etterprøvbare, reversible og dokumentert.

8. Råmaterialet representerer det autentiske utgangspunktet, og må bevares og dokumenteres, blant annet for fremtidige forskningsformål.

5. TILGJENGELIGGJØRING, BRUK, ARKIV OG DIGITALISERING

Museene forvalter de ulike samlingene og kunnskapsområdene på vegne av samfunnet. Alle skal ha tilgang til museets lokaler og tilbud, arkiv og samlinger, uavhengig av sosial og kulturell tilhørighet, geografi og funksjonsvariasjon.

1. Museene skal velge formidlingsmetoder og kommunikasjonsformer som er tilpasset ulike brukergrupper, for å fremme de mange forskjellige former for læring og opplevelse de tilbyr. Lokaler og IKT-løsninger skal være universelt utformet.

2. For å engasjere publikum må museets innhold og aktiviteter være faglig basert og profesjonelt utført. Museets ansatte er ansvarlig for å sikre museets faglige integritet, uavhengig av plattform og bruksmåter. Lederen har et særskilt ansvar. Dette gjelder også når brukergenerert innhold publiseres direkte på plattformer museet administrerer.

3. Museenes bruk og tolkninger av samlinger og arkiv skal være etterprøvbare og transparente. Det kreves spesiell varsomhet i tilfeller der bruk og tilgang er juridisk forsvarlig, men etisk betenkelig.

4. Etske vurderinger er særskilt viktige når museet arbeider med bruk av sensitivt materiale og vanskelig kulturarv. Noen samlinger kan oppleves som provoserende, konfliktskapende, smertefulle og opprørende. Det kan også forårsake krenkelse av individer eller sårbare grupper. Bruk av slike samlinger må skje i dialog med representanter for interessegrupper og/eller kildesamfunn. Ved henvendelser om tilgang til slike samlinger, er det viktig at museene gir grundig forhåndsinformasjon om samlingens natur.

5. Ved publisering på nett skal man vurdere både risiko og muligheter ved å bruke sosiale medier, applikasjoner og andre former for digitale verktøy. Museet bør utarbeide en strategi for digitale medier og verktøy. Museet må sørge for å gi ansatte og frivillige som arbeider med dette tilstrekkelig opplæring.

6. Digitale medier er et område i rask endring. Digitalisering av arkiv og samling må skje i et format som er tilgjengelig for publikum til enhver tid. Digitale tilbud må komme i tillegg til fysisk tilgang til tjenester og samlinger, ikke som en erstatning.

6. ULOVLIG HANDEL OG TILBAKEFØRING AV KULTURARV

Museer plikter å overholde intensjonene i internasjonale konvensjoner og avtaleverk, også der Norge ikke har ratifisert dem. Alle museer har et institusjonelt ansvar for at medarbeiderne kjenner relevante deler av lov- og regelverket og konvensjonene som forplikter Norge med hensyn til kulturkriminalitet som innbefatter ulovlig utførsel, innførsel og handel med kulturkriminalitet.

Ulovlig handel og tilbakeføring av kulturarv relaterer seg direkte til Agenda 2030s delmål 16. «Tilbakeføring» blir her definert som å gjelde tilbakeføring av ulovlige kulturgjenstander etter politibeslag, tollbeslag og lignende.

1. De nasjonale vedtaksinstitusjonene kan opprette midlertidig deponi for gjenstander som faller under museets fagområde, etter beslag/innlevering i påvente av saksavslutning og/eller retur. Gjenstander i deponi må merkes spesielt og registreres separat fra museets ordinære samlinger.

2. Vedtaksinstitusjonene plikter å ha kompetent(e) fagperson(er) som kan behandle søknader om utførsel, og sikre kompetanseoverføring og kontinuitet i saksbehandlingen.

3. Museer har plikt til å undersøke proveniens for gjenstander som har vært i bevegelse tidligere når det er mistanke om ulovlig utførsel eller omsetting. Spesiell aktsomhet må utvises for gjenstander med mulig opphav i krigs- og konfliktområder eller som har særskilt betydning for opprinnelsessamfunn.

4. Et museums vurdering av gjenstander kan betraktes som et verdipapir som kan øke den kommersielle verdien på samlermarkedet. Museumsansatte skal aldri gi faglige opplysninger om gjenstander, eller annen assistanse, til innehavere, inkludert kunsthandlere, auksjonshus, samlere og privatpersoner, dersom det mistenkes ulovlig besittelse, handel, utførsel eller innførsel.

Museer garanterer aldri ekthet.

5. Kontakten med myndighetsinstitusjoner som departementer, direktorater, toll, politi eller ambassader i enkeltsaker skal formaliseres og være transparent. Museets rolle i saksforhold skal være definert og klargjort for involverte parter. Arkivansvar må avklares.

6. Ved mistanke om ulovlig handel, utførsel, innførsel eller eierskap har museumsansatte varslingsplikt til rette myndighet. Dette kan være Tollvesen, Økokrim, miljøkrimenhet i politidistriktene, fylkene eller relevant vedtaks-museum. Kulturdepartementet er regeleier på saksfeltet.

7. Alle museer har et selvstendig ansvar for å spre kunnskap til myndighetsinstitusjoner om gjenstander som er særlig utsatt for ulovlig handel. Kontaktpunktene mot kulturkrimfeltet er ofte via uformelle kanaler som e-poster, sosiale medier, nettsalg, eller publikumsspørsmål. Det kreves høy aktsomhet av museumsansatte og aktiv informasjonsutveksling for at henvendelser skal kunne besvares på en konsekvent måte.

7. STYRET, SPONSING OG SAMARBEIDSPARTNERE

Museet skal til enhver tid verne om sin faglige integritet i arbeidet med programmer, utstillinger og aktiviteter. Dette gjelder uavhengig av inntektskilde eller styringsmodell.

Prinsippet om faglig integritet og armlengdes avstand gjelder for alle typer samarbeid uavhengig av om finanseringen er offentlig eller privat. Eierinteresser, økonomiske og politiske interesser må ikke gå på bekostning av museets uavhengighet og faglige integritet.

1. Gjennom vedtekter må styret og ledelsen sikre og ivareta museets uavhengighet og faglige integritet. Eiere, økonomiske bidragsyttere, offentlige eller private, kan ikke styre museets profil, strategier eller museumsfaglige prioriteringer og valg.

Det samme gjelder for særlige interessegrupper og kildesamfunn, som heller ikke kan styre eller påvirke museets faglige arbeid og aktiviteter.

2. Styrets lojalitet skal alltid være hos museet. Styremedlemmene og ledelsen må ikke ha posisjoner eller verv som kan komme i konflikt med museets interesser eller som utfordrer og setter begrensninger for museets autonomi og ressurstilgang.

3. Arbeidet i styret og ledelsen skal være åpent og transparent, og museet skal ha rutiner for håndtering av habilitet.

4. Investeringer, innkjøp, gaver, lån og andre økonomiske disponeringer skal aldri styres av egeninteresser til styremedlemmer, ledelsen eller øvrige ansatte. Det må vises særskilt aktsomhet når styremedlemmer eller ledelsen har økonomiske bånd og relasjoner til givere eller andre eksterne samarbeidspartnere.

5. Museene skal ikke involvere seg i aktiviteter som kan svekke profesjonsfelleskapets etiske standarder, museenes autonomi eller museenes omdømme og tillit hos publikum og i samfunnet.

6. Ethvert samarbeid med eksterne bidragsyttere skal være åpent og transparent. Samarbeidet bør avsluttes når forutsetningene for samarbeid endres eller brytes.

7. Privat finansiering skal ikke kunne legge føringer som påvirker eller endrer museenes strategier, faglige arbeid eller prioriteringer knyttet til egne samlinger. Eksterne parter kan ikke kapitalisere på museenes arkiv, samlinger og utstillinger uten samtykke fra museene.

8. Museene skal jobbe for samarbeid med eksterne bidragsyttere som støtter opp under museenes faglige arbeid og samfunnsrolle. Museene må sikre et mangfold av økonomiske støttespillere.

APPENDIX – RELEVANTE LOV- OG REGELVERK

INNLEDNING/GRUNNLEGGENDE FELLES DOKUMENTER

- Code of Ethics
- Agenda 2030
- Urfolk (bl.a. : <https://indigenouspeoples-sdg.org/index.php/english/>)
- Europarådets Rammekonvensjon for beskyttelse av nasjonale minoriteter (ETS nr. 157), ratifisert av Norge 22/1 1999. :
- St.prp. nr. 80 (1997-98); Om samtykke til ratifikasjon av Europarådets rammekonvensjon av 1. februar 1995 om beskyttelse av nasjonale minoriteter.
- St.meld. nr. 15 (2000-2001); Nasjonale minoriteter i Noreg - Om statleg politikk overfor jødar, kvener, rom, romanifolket og skogfinnar.
- Den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk (Minoritetsspråkpakten). Vedtatt i 1992. Ratifisert i 1993. Trådte i kraft 1. mars 1998
- <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-51> (likstilling og likeverd)

FORSKNING

- ICOMs Code of Ethics (3.5 pluss pluss)
- Forskningsetikkloven: www.lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-04-28-23.
- www.samlingsnett.no.
- De forskningsetiske komiteer: www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer.

SAMLINGSFORVALTNING OG SAMLINGSUTVIKLING

- Dokument om avhending m.m.
- Blue Shield, Haag-konvensjonen, Krigens folkerett
- Andre konvensjoner i katastrofetilfeller
- Internasjonale retningslinjer og regelverk, bl. annet ICOM Code of Ethics for Natural History Museums
- De nasjonale forskningsetiske komiteene
(Veileder ved funn av menneskelige levninger, skjelettutvalget)

IMMATRIELL KULTURARV

- ICOMs museumsdefinisjon
- UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage 2003
- St. prp. nr. 73 (2005–2006) Om samtykke til ratifikasjon av UNESCOs konvensjon av 17. oktober 2003 om vern av den immaterielle kulturarven

FOTO, LYD OG FILM

- UNESCO Convention for the Safeguarding of the Intangible Heritage
- Lov om opphavsrett til åndsverk (åndsverkloven)
- Lov om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven)
- IASA Code of Ethics (International Association of Sound and Audiovisual Archives)
- FIAF Code of Ethics (International Federation of Film Archives)

TILGJENGELIGGJØRING, BRUK, ARKIV OG DIGITALISERING

- <https://uu.difi.no/krav-og-regelverk>.
- [Samlingsnett.no](https://samlingsnett.no).
- <https://samlingsnett.no/gdpr-personvernregler>.
- <http://www.arkivarforeningen.no/verdenserklæringen-om-arkiv-endelig-pa-norsk>;
<https://www.ica.org/en/ica-code-ethics>.

ULOVLIG HANDEL & TILBAKEFØRING AV KULTURARV

- UNESCO 1970-konvensjonen; UNIDROIT 1995-konvensjonen; Undervanns-konvensjonen
- Haag-konvensjonen 1954 og Krigens folkerett
- Forskrift om utførsel og innførsel av kulturgjenstander, inkl. oversikt over de nasjonale vedtaksinstitusjoner
- Kulturminneloven § 23. Utførselsforbud; § 23 a. Forbud mot innførsel av kulturgjenstander; § 23 b. Tilbakelevering av kulturgjenstander og erstatning
- Ethiske retningslinjer for norske universitetsmuseer (2000), 3.3 Sikring mot tilegnelse av ulovlig ervervet materiale
- NESH 2006: Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi. Den nasjonale forskningsetiske komite for samfunnsfag og humaniora, s. 25.
- Europarådet: European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (“Valettakonvensjonen”), sp. artikkel 10.
- Europarådet: European Convention on Offences relating to Cultural Property (“Nicosiakonvensjonen”), åpen for signering fra 2017.

STYRET, SPONSING OG SAMARBEIDSPARTNERE

- Statement on the Independence of Museums
<https://icom.museum/en/news/statement-on-the-independence-of-museums/>.
- Den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/den-europeiske-menneskerettighetskonvens/id88366/>.
- UNESCO: Recommendation Concerning the Protection and Promotion of Museums and Collection, Their Diversity and Their Role in Society.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000246331>.
- National Coalition Against Censorship (NCAC) Museum Best Practises for Managing Controversy
<https://ncac.org/resource/museum-best-practices-for-managing-controversy>.
- De nasjonale forskningsetiske komiteenes forskningsetiske retningslinjer
<https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/>.
- Pressens faglige utvalgs etiske retningslinjer <https://presse.no/pfu/etiske-regler/>.
- Museum Associations Guidelines <https://www.museumsassociation.org/policy/guidelines>.